

ברכת המזון

מוגה ומדוקדק

אשכנז • ספרד

ברכת מעין שלש
שבע ברכות לנישואין
לסעודת ברית מילה

יקר מפז

עיונים

בברכת המזון

ברכת מעין שלש • ברכת בורא נפשות

שבע ברכות לנישואין

לסעודת ברית מילה

וקונטרס על הניסים

בהלכה ובאגדה

בעזרת השי"ת החונן לאדם דעת

זאב פינחס בן הר"ר יעקב צבי מנדלבסקי

עיה"ק ירושלים תובב"א

אלול תש"פ

כתובת להארות והערות :

מנדלבסקי
רח' חזון איש 24
ירושלים
טל' 053-3121628

ניתן להשיג:

בירושלים
בכתובת הנ"ל
טל' 02-5711628

בבני ברק
הורביץ
רח' זוננפלד 12
03-6745031

מרדכי פרידלנדר

רב קרית שומרי החומות

רמת שלמה

מו"צ העדה החרדית

פעיה"ק ירושלים תבכו"א

בס"ד, י"ד תמוז תשע"ה

אוקיר אנוש מופז ואדרכמונים, איש מהיר במלאכתו מלאכת שמים ה"ה ידי"נ משופרא דשופרא דשכונתנו המעטירה רמת שלמה ירושלים עיה"ק ה"ה הרב הגאון ר' זאב פנחס מנדלבסקי אשר חוץ משקדנותו בתורה בהויות אביי ורבא, גם עובד עבודת עבודה ועבודת מושא לזכות את הרבים בחיבוריו הנפלאים כמו ביאור רחב ועמוק על אגרת אדונינו הרמב"ן זיעוכ"י ועוד...

ועכשיו נטה ידו שנית לבאר בביאור השוה לכל נפש ביאורים בברכת המזון ושאר ברכות, מעין שלש, שבע ברכות, קונטרס על הניסים ועוד, וכל אדם אשר יגע רק בקצה המטה מיד יטעום טעם נופת צופים וכל טעם טוב, ויתלהב נפשו להתחזקות ביתר שאת ועוז להגיד ברכות קדושות אלו בכוונה רצויה, ומי מאתנו שלא יודע את מלחמת היצר נגד הכונה הראוי' בברכת המזון אשר הקדוש בעל יסוד ושורש העבודה זצוק"ל התפלל תפלה להקב"ה שיזכהו לכיון בה כראוי, וכאשר הצליח נתן שבח והודאה ע"ז וד"ל.

ובכן ברכתי ברכת הדיוט שהמחבר שליט"א יזכה לברך על המוגמר בקרוב ולשבת על התורה ועבודה מתוך בריות הגהג"פ ולהפיץ מעינותיו חוצה, ולידידי היקרים הנני ממליץ להביא ברכה זו לתוך ביתם כי לא נראה כבושם הזה מימים ימימה.

הכו"ח למען כבוד תוה"ק עמליה ועוסקיה

מרדכי פרידלנדר

הרב שמואל יעקב בורנשטיין
ראש ישיבת קרית מלך בני ברק
רהוב הרב לנדא 7 בני-ברק

בס"ד יום שישי כ"ה סיון ה' תשע"ה

הן כל יקר ראתה עיני חיבור נפלא אומר הבא מן החדש, אשר שמו יקרא "יקר מפז",
הכולל עיונים וביאורים בברכת המזון בכל חלקיה ודקדוקיה, והוא מאסף לכל המחנות,
ליקוטי דיבורים יקרים ונפלאים, ממקור דבריהם ז"ל, ודברי רבותינו ראשונים ואחרונים ז"ל,
וביחוד מפרשי ומבארי התפלות והברכות, בתוספת ביאורים ועיונים הארות והערות, והם
דברים המעידים את המחשבה והעיון ולהב הנפש בקיום המצות היקרה של ברכת המזון.
אשר זכה להוציא לאור עולם מפרי עמלו ויגיעו ידידי ואהובי האי גברא רבא ויקרא הרב
הנאון מאד נעלה הרב ר' זאב מגרלבסקי שליט"א אשר ביודעו ומכידו זה שנים רבות כי
הוא טיוחר בתכונת לבבו ובעמלו הן במילי דשמעתתא והן במילי דאגדתא במוסר
ודעת ה', יחד עם צמאנו הנפלא וההשתוקקות היתירה לשאוב מכאר מימי דעת ה'.

ועתה כאשר זכה להוציא את הספר הזה, אשר נכתב בהשכל ודעת והושקע בו עמל
ועיון רב, אף די תיכון עמו לומר לפעלו ישר, והנני לברכו כי יתן ה' וחפץ ה' בידו
יצליח להמשיך להנביר ולהוסיף אומץ ועוז בעמלה של תורה בחיקה והעמקה בכל
מקצועות התורה, הן כשמעתתא והן בראשית חכמה יראת ה' מתוך הרחבת הדעת
ומנוחת הנפש בכל מילי דמיטב, ולהפיץ עוד עוד ממעינותיו חוצה, בן יתן ה' וכן
יוסיף.

כבוד הרב יעקב בורנשטיין
אחיו יקר בורנשטיין

שמואל יעקב בורנשטיין
בני ברק ת"ו

קובץ דוגמא

תוכן ענינים

הקדמה.....ט

סדר ברכת המזון.....יג

ברכות השוכח הזכרת מעין המאורע.....כא

ברכת מעין שלש.....כג

שבע ברכות לנישואין.....כה

זימון והרחמן לסעודת ברית.....כו

יקר מפי:

מזמורים קודם ברכת המזון.....כט

ברכת הזימון.....לז

ברכת המזון פתיחה.....נ

ברכת הזן.....נה

ברכת הארץ.....פא

בונה ירושלים.....קכב

הזכרת מעין המאורע.....קמא

רצה והחליצנו.....קמוג

יעלה ויבא.....קנד

ברכת הטוב והמטיב.....קפז

תפילות הרחמן.....רב

ברכת בעל הבית.....ריג

נוסח ברכת המזון בלשון נוכח ונסתר..... רלח

ברכות השוכח הזכרת מעין המאורע..... רמא

ברכת מעין שלש..... רמט

הזכרת מעין המאורע במעין שלש..... רעה

בורא נפשות..... רצז

שבע ברכות..... שיט

זימון לסעודת ברית..... שמ

הרחמן לסעודת ברית..... שנ

קונטרס על הניסים..... שסד

חנוכה..... שעד

פורים..... שצב

ספרים נוספים מאת המחבר..... תח

יקר מפז על ברכת המזון

עיונים בברכת המזון

הקדמה

יקר מפז על ברכת המזון, פותח שער בשרש ברכת המזון, ובשרש כל ברכה וברכה מארבע ברכות, ובהוספות הנלוות תוך הברכה, לפנייה ואחריה, וכן בברכת מעין שלש, ברכת בורא נפשות, שבע ברכות וסעודת ברית מילה.

חבור יקר מפז, אינו ברכת המזון המבואר או המפורש וכד', אלא ספר לימוד ועיון בברכת המזון. בודאי כל החיבור מלא ביאורים בברכת המזון המועתקים מגדולי הדורות, והבאתי מקורם של דברים מדברי ראשונים ואחרונים, ויש שהוספתי מה שחנני הש"י אחר העיון, שיש בו להאיר הברכה, אך אין זה סוף דבר, שלא באנו לקבוע הדברים במסמרות, אלא להראות הדברים, ולפתוח הענינים לכל מתבונן, למען יוסיף מדיליה וירחיב ויבאר לפי דרכו.

מטרת החיבור ללמוד את הברכה, שגם היא נמסרה לנו ע"י משה רבינו, יהושע, דוד ושלמה ואנשי כנסת הגדולה, כמו שמסרו לנו כל התורה, וע"כ יש לנו ללמוד את הברכה בדרך לימוד התורה, וכדרך לימוד התורה בשאר חלקי התורה, להבין הדברים לעומקן, מהו החידוש, מהו היסוד בכל חלק וחלק מן הברכה. וכאשר יש קושיא ממקרא או מחז"ל לעמוד בכך, ולנסות ליישב כפי שנתן לנו חונן הדעת להשכיל. והגם שאין בכוחינו להגיע לשורש הכונה של משה רבינו וכו', אך כמו שניתן לנו להבין כל חלק מחלקי התורה כפי ערכינו, גם בברכת המזון יש לכך מקום. ונדרש מאיתנו ללמוד עד מקום שידינו משגת, ולא לומר כיון שבין כך לא אגיע לעומק הכונה, אין לי מה ללמוד זאת. שא"כ גם בשאר חלקי התורה אפי' בתורה שבע"פ שפירשוה

קדמונים אשר שכלם גבוה מעל גבוה משכלנו, ויראתם גדולה מיראתינו, נבא ונאמר בין כך לא נגיע להבנתם, ולא נלמד הדבר כלל, וכ"ש תורה שבכתב שנתן לנו בורא עולם אשר אין חקר לתבונתו, אשר גם בדורות קדמונים, יקשה כיצד למדנו תורה, אלא בודאי נתן לנו בורא העולם את התורה, כדי שנלמד אותה כפי ערכינו, וכך צריך ללמוד את ברכת המזון, שהיא מגוף תורה שבע"פ.

וּכְתַב הָאֲגָרוֹת מֹשֶׁה (י"ד ח"ב קלה) **דַּאִיתָא בְּגַמִּי שַׁבַּת** (קטו ע"ב) כותבי ברכות כשורפי תורה. משמע שאף שכתבו בלא השמות ממש, אלא בסימנים על השמות נמי הוה כשורפי תורה. משום שנוסח הברכות הוא ג"כ תורה, ככל תורה שבעל פה וכיון שאז היה אסור לכתוב תורה שבע"פ, שלכן היה אסור להצילן מפני הדליקה והיו נשרפין, היה על הכותב איסור לכתוב גם ממה שיגרום שישרפו כשיזדמן דליקה, אף כשיכתבם בלא שמות, ע"כ. ודוק בדברי רש"י (שם).

וּכְבֵּר כְּתַב הַגִּהָצ' הָרַב וּזְלַבָּה בִּסְפָרוּ עָלֵי שׁוּר (ח"א ש"א פ"ב) הסידור הוא הספר העמוק והקשה ביותר מכל הספרים בתושבע"פ שהנחילנו רבותינו החכמים ז"ל וכו'. והוסיף בהסכמתו לספר הארת התפלה וכתב, הלא סידור התפלה הוא הספר הראשון בגדר תורה שבע"פ שיצא מאנשי כנסת הגדולה, והוא קדם למשנה שבע מאות שנה, ולתלמוד אלף שנים, וכמה אנו צריכים להעמיק ולהרחיב ההבנה בנוסח הקדוש שהם קבעו לתפלתנו. והנה באמת בעומק פנימיות כונת התפלה אין איתנו יודע עד מה, כדברי הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל בנפש החיים (ש"ב פ"ג), ובודאי בדורינו היתום לא נגיע לעומק כוונתם של אנשי כנה"ג בכל תיבה שבתפלה, אבל הם ברוח קדשם כיונו גם למה שאנחנו היום מבינים בטהרת עמלינו בנוסח הקדוש של התפלות, עכ"ד.

וּבְרַכַּת הַמְזוֹן עוֹד קִדְמָה, שִׁישְׁדָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ כאמור. ויש שאמרו שברכה ראשונה היא המטבע שטבע משה רבינו, ברכה שני' מטבע שטבע יהושע וכו', ולכו"ע שורש הברכה וענינה תקן משה רבינו. א"כ בודאי יש לנו להעמיק ולהרחיב ההבנה בנוסח הברכה ככל יכולתנו. וביקר מפז עמדנו בדברי הברכה, ע"פ דברי חזו"ל בש"ס ומדרשים, שהם דברי תורה מצד עצמם, חוץ ממה שהברכה עצמה היא תורה שבע"פ.

ומשום שתפלה וברכות צריכים כונת הלב, הרי בודאי ע"י העיון בדברים, יתעורר הלב לכיון בהם ביותר, כדרכו של כל עיון המביא את המעיין להתעוררות, וממילא יכוין לבו לברכה.

וכמבואר בהקדמת הפירוש שיח יצחק לסידור הגר"א שכתב, ואלה המצפצים והמהגים מה לנו ביאורים לסדור התפלה, והלואי שייכנו פירוש המילות. דבריהם שלא בצדק, כי המתבונן יראה כי הרבה יקל על האדם לכיון ברעיון והסבר הממשיך את הלב, מלקשור את הרעיון לדברים נפרדים ורוח אין בהם. ובימי חורפי שאלתי את הגאון הצדיק מהרנ"ה אבד"ק יפו ז"ל עצה לכיון בתפלה, ואמר לי לעיין בביאור חדש, כי זה ממשיך את הלב, עכ"ד.

וכמאמר המבי"ט בהקדמתו לבית אלקים, כל מה ששואל תלמיד לרבו נאמר למשה בסני, ועל זה חייב כל אדם המחדש טובו מתוך לקח טוב, להודיע מה שחדש וכו', ואם יזכהו הא-ל להגדיל תורה ולהאדירה יודיעה בכתב לאחרים קרובים ורחוקים וכו', עכ"ד. לזה הבאתי הדברים עלי ספר, בקצירת האומר למען ירוץ בו הקורא. ומכלל כל החיבור נראה שלא תהי' הברכה כמזמר זמירה בעלמא. וכבר כתבו בתורת המגיד (ליקוטים) שהזהיר מאד לכיון בברכת המזון יותר מבתפילה, כי תפילה דרבנן וברכת המזון היא דאורייתא (ברכות כא ע"א). וכך הזהיר גם החזו"א (הגר"ק).

ובהודאה לה' יתברך שעזרני עד כה בכל מילי, ובפרט בחיבורי הספרים בשנים האחרונות, שכולם הם מתנות טובות שזיכוני מן השמים, הריני נושא תפלה לפניו ית', שלא יארע דבר תקלה על ידי, ויתקבלו הדברים על לב הלומדים. ואזכה ללמוד וללמוד, ולהוציא ספרים אחרים, אשר יועילו לי ולאחרים עמדי. ויחד עם נו"ב עזרי מעם ה', נרווה נחת מכל יוצאי חלצינו שיחיו, ונהי' אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, ונזכה ללמוד וללמוד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה.

ואסיים בתפלה לאמי מורתי שתחי', שתזכה לכל הברכות הנזכרות, שיוצאי חלצינו שלהם, ובנוסף תרווה נחת משאר יוצאי חלצי', בבריאות מעליא, אמן כ"ר.

כתב בסידור הגר"א אורחות חיים כתר ראש (מ) להיות זהיר בדקדוקי תיבות ומתגים במקום שנשתנה הפירוש וכו'. ויזהר שלא להניע הנחים ושלא לנוח הנדים, והכל בשפה ברורה, לבל יהפוך המכוון. ובמקום שלא נשתנה הפירוש, אין מעכב כל כך, ע"כ.

- שוא שבתחילת תיבה, שווא נע.
- כל שווא נע שבתוך התיבה, מסומן בקו מעל לאות, כגון יִלְמְדוּ.
- רוב המילים בלה"ק, נקראות מלרע.
- כל תיבה הנקראת מלעיל, מסומנת בקו מתחת לאות, כגון לָחֶם.

סדר ברכת המזון

בחול אומרים:

על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון. על ערבים בתוכה
תלינו כנרותינו. כי שם שאלונו שובינו דברי שיר ותולדינו שמחה
שירו לנו משיר ציון. איך נשיר את שיר יהוה על אדמת נכר. אם אשכח
ירושלים תשכח ימיני. תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרי אם לא אעלה
את ירושלים על ראש שמחתי. זכר יהוה לבני אדם את יום ירושלים
האמרים ערו ערו עד היסוד בה. בת בבל השדודה אשרי שישלם לך את
גמולך שגמלת לנו. אשרי שיאחז ונפץ את עזרך אל הסלע.

בשבת וביום טוב ובכל יום שאין אומרים תחנון (משנ"ב א סק"ב):

שיר המעלות בשוב יהוה את שיבת ציון היינו כחלמים. אז ימלא שחוק
פינו ולשוננו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל יהוה לעשות עם אלה.
הגדיל יהוה לעשות עמנו היינו שמחים. שובה יהוה את שביטנו פאפיקים
בנגב. הזרעים בדמעה ברנה יקצרו. הלף ילף וכבה נשא משך הזרע בא
יבוא ברנה נשא אלמתי.

יש נוהגין לומר:

הנני מוכן ומזמן לקיים מצות עשה של ברכת המזון, כמו שקתוב בתורה ואכלת
ושבעת וברכת את יהוה אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך.

ברכת הזימון

בשלשה מזמנים:

רבותי נברך - רבותי מיר וועלן פענטשן	המזמן אומר:
יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם	המסובים עונים:
יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם	המזמן אומר:
ברשות (הכהנים, אבי מזרי, בעל הבית) מרנן ורפנן ורבותי נברך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משל	
ברוך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משל ובטובו חיינו	המסובים עונים:
ברוך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משל ובטובו חיינו	המזמן אומר:
ברוך הוא וברוך שמו	המזמן אומר:

לסעודת נישואין:

רבותי נברך - רבותי מיר וועלן פענטשן	המזמן אומר:
יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם	המסובים עונים:
יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם	המזמן אומר:
דוי הסר וגם חרון ואז אלם פשיר ירן	
נחנו במעלי צדק וכשרון	
שעה ברכת ישורון ככרכת בני אהרן	
ברשות (הכהנים, אבי מזרי, בעל הבית) מרנן ורפנן ורבותי נברך (בעשרה אלהינו) שהשמחה במעוננו שאכלנו משל	
ברוך (בעשרה אלהינו) שהשמחה במעוננו שאכלנו משל ובטובו חיינו	המסובים עונים:
ברוך (בעשרה אלהינו) שהשמחה במעוננו שאכלנו משל ובטובו חיינו	המזמן אומר:
ברוך הוא וברוך שמו	המזמן אומר:

לסעודת ברית: ראה אחר ברכת המזון

ברכת הזן

**בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזֵּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ
בְּטוֹבוֹ, בְּחֵן, בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, הוּא נוֹתֵן לָחֶם לְכָל
בֶּשֶׂר, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד. וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ,
וְאִלּוּ יָחִסַּר לָנוּ מִזֶּזֶן לְעוֹלָם וָעֶד, בְּעִבּוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. כִּי הוּא
אֵל זֶן וּמִפְרִנֵּס לֵכָל, וּמַטִּיב לֵכָל, וּמַכִּין מִזֶּזֶן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו
אֲשֶׁר בָּרָא, [כְּאִמּוֹר פּוֹתַח אֶת יָדָךְ וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן].
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹה הַזֵּן אֶת הַכֹּל.**

ברכת הארץ

**נוֹדָה לָךְ יְיָ הוֹה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבֹּתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה
טוֹבָה וּרְחֻבָּה, וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְיָ הוֹה אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם, וּפָדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים, וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּכַשְׁרֵנוּ,
וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלֹּמְדָתָנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל חַיִּים חֵן
וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ, וְעַל אֲכִילַת מִזֶּזֶן שֶׁאַתָּה זֶן וּמִפְרִנֵּס אוֹתָנוּ
תָּמִיד, בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה.**

לחנוכה ופורים

**[וְעַל הַנְּסִים, וְעַל הַפְּרָקוֹן, וְעַל הַגְּבוּרוֹת, וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל
הַנִּפְלְאוֹת, וְעַל הַנְּחֻמוֹת, וְעַל הַמְּלַחְמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבֹּתֵינוּ בַּיָּמִים
הָהֵם בְּזֶמֶן הַזֶּה.**

לחנוכה

**בַּיָּמִי מִתְּתִיחֵנוּ בֶן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל, חֲשֵׁמוֹנָאִי וּבְנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יוֹן
הַרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לְהַשְׁכִּיחַם תּוֹרַתְךָ, וּלְהַעֲבִירָם מִחוּקֵי
רְצוֹנָךְ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, רִבַּת אֶת רִיבָם,**

שיר המעלות - פתיחה

כתב בספר סדר היום שבשבת שאין להזכיר יגון ואנחה, יזכור פסוקי נחמת ציון וירושלים, לכן אין אומרים על נהרות בבל, אלא מזמור שיר המעלות וכו', שהוא מכוון כנגד הגאולה, ויאמין באמונה שלימה שאלקינו ברחמיו ינחמנו מאבלנו, ויחדש מלכותו עלינו, עכתו"ד.

יש להוסיף שכל יום השבת הוא מעין זמן העתיד, יום שכולו שבת, ושבת מעין עולם הבא, ולכך תקנו בשבת תפלות נוספות שהן בקשות על הגאולה כתפלות קבלת שבת, ותפלת תכנת שבת במוסף, וראה עוד בספר שבת קודש יקר מפז. וכאן מזמור זה מחליף את הצער על החורבן, בכמיהה וצפי' לגאולה.

וכתב השל"ה (הג"ל), שגם בימים טובים אומרים מזמור שיר המעלות. ועוד כתב המשנ"ב (א סק"א) וכן בימים שאין אומרים בהם תחנון, יאמר שיר המעלות. שנמצא שבכל ימים אלה, אין לזכור החורבן בדרך של צער, אלא בבקשת הגאולה.

תהילים קכו

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת שְׁבִיבַת צִיּוֹן הֵייוֹנוֹ בְּחִלְמִים. אֲזַיְמְלָא
שִׁיחֹק בְּיָנוּ וּלְשׁוֹנֵינוּ רִנָּה, אֲזַיֹּאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִם
אֱלֹהֵי הַגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הֵייוֹנוֹ שְׂמִיחִים.

[ד] הרד"ק והמצודות מפרשים המזמור כולו על הגאולה העתידה. ואמר שמפני רוב טוב ושמחה שתהא לנו בשובנו לארצינו, ידמו לנו כל צרות הגלות כחלום שאין בו ממש.

ואפשר לבאר, שהרי אין הקב"ה עושה רע ח"ו, וגם הצרות שמצירים לנו בזמן הגלות לטובה הם. ולעתיד ניווכח שבאמת לא היו צרות כלל וכלל, שכאשר תתברר התכלית, תתברר למפרע, הדרך אל התכלית, שהכל הי' טוב שאין כמוהו.

ובפסחים (נ ע"א) אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא. העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת.

לעולם הבא כולו הטוב והמטיב. וביאר הצ"ח (שם) בשם המגיד מבראד, שבעולם הזה סבורים העולם שבשורות רעות הן מצד מדת הדין, עד שא"א לברך עליהן הטוב והמטיב, אך לעולם הבא יראו למפרע שהכל הי' מדה טובה, עד שהי' לנו לברך הטוב והמטיב.

אמנם האלשיך מפרש תחילת המזמור על זמן הגאולה מגלות בבל. ואמר היינו כחולמים, כאשר יחלום החולם שיש לו טובה ושמת, ובהקיצו מן החלום רואה שאין במה לשמוח. שכן היה לנו בעת הגאולה מגלות בבל, שהי' נראה טובה גדולה, ולא כן היה לפי האמת, כי לא היתה שמחה שלמה, כי העדר החמשה דברים בבית שני היה חסרון רב מאד.

אולם המשך המזמור מפרש לעתיד לבא. ואמר 'אז' שהוא בגאולה העתידה יגדל הטוב, עד כי ימלא שחוק פינו וכו'. והוא כי דרך הממלא שחוק פיו, שנמתחות שפתיו אנה ואנה ולא יוכל לרנן, כי לא יוכל לחתך אותיות הדבור. ואמר כי כל כך יהיה שפע אשר יערה עלינו ממרום רב טוב, שאפילו האברים הגשמיים ישמשו בהוראת השמחה לשני הפכים כאחד, כי ימלא שחוק פינו, ואעפ"כ ולשונו רנה.

והפלגת הטובה תגיע עד שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים. והוא כי מי שלא ראה טובה, ודאי בכוא אליו הטובה ישמח מאד, אך מי אשר נתגדל בטובה לא ישמח אלא כאשר תגיע אליו טובה מופלגת הרבה, שתגדל בעיניו על מה שהיה לו מתחלה. ולעתיד לבא יאמרו הגויים, שגם אם מה שהגדיל ה' לעשות עם אלה היהודים, היה מגדיל לעשות עמנו (הגויים), שנתגדלנו בגדולה, ג"כ היינו שמחים.

שלפי"ז מתבאר שיהיה שיעור מה שיגדיל ה' עם עמ"י, גדול מאד על כל מה שהיה לגויים, וא"כ בודאי תהי' לנו ישראל, שמחה גדולה על המעלה העצומה הזאת, עד אין קץ.

החומת אנך פירש שיש חידוש בענין השחוק, שאותו שחוק שאסור לנו כל ימי הגלות, אותו שחוק יהי' מותר ורצוי לעתיד לבא, כיון שיחד עם עמ"י החוזר מן הגלות, תחזור גם השכינה שהלכה עמנו, וע"כ השחוק יהי' ראוי ורצוי.

ולפי"ז ההמשך אז יאמרו בגויים הגדיל ה' לעשות עם אלה, מתבאר שיאמרו הגויים שאינו דרך טבע, שיהיו נראין ישראל כאילו לא היה להם צער וגלות מעולם, והוא פלא. ועל זה משיבים ישראל, הגדיל ה' לעשות עמנו (ישראל) היינו שמחים, אילו מה שהגדיל ה' לעשות היה עמנו דוקא, היינו שמחים כדרך העולם, אבל עתה שעשה עם השכינה שחזרה לאיתנה, תהא השמחה גדולה עד אשר לא ישוער.

[נתפרשו ב' דרכים, 'הגדיל ה' לעשות עמנו', לפירוש האלשיך הוא המשך דברי הגויים, ולפירוש החומת אנך הן דברי עמ"י]

שׁוּבָה ה' אֶת שְׁבִיתֵנוּ כְּאַפִּיקִים בְּנֶגֶב. הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ. הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבִכָּה נָשָׂא מִשְׁךְ הָזֶרַע בֹּא יָבוֹא בְּרִנָּה נָשָׂא אֶלְמָתִיו.

[ה] המצודות פירש, עמ"י מבקש מהקב"ה, השיבנו מהגלות, עשה לנו ישועה גדולה כדרך ארץ יבשה, אשר הזורעים בה זרעו בדמעה ואחר שנתמלאת במים, כאפיקים בנגב, צמחה התבואה וקצרו ברנה.

האלשיך מפרש, הנה ידענו כי גדולה תהיה טובתנו, אך נבקש שלא תהיה לאט, מעט מעט עד הגיע אל הגדולה, כי אם בבת אחת. כי שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב, כמו שבמקום נגוב ויבש, יבוא גשם שיעשה בו אפיקים, שהוא מן הקצה אל הקצה כאחת.

ומשיבה רוח הקדש ואומרת, כך יהיה, כי הזורעים בדמעה, יקצרו ככלותם לזרוע, כי הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע, מראש השדה עד קצהו, ובחזרתו משם בא יבא מיד ברנה, בשובו נושא אלומותיו מאשר זרע בלכתו, שהוא יותר משאלתכם.

ולכא' נשאלת השאלה כיצד מתקיים דבר זה, והרי מזמן החורבן כבר עבר זמן רב, ועדיין הגאולה לא באה, דהיינו הגם שאנו מאמינים שבא תבא היום, הרי הוה זמן רב מעת החורבן ועד היום.

ויש שרצו לומר שהבקשה היא שהגאולה תבא בבת אחת, היינו מעת שתתחיל ועד שתסתיים תהי' בבת אחת, ודבר זה משיבה רוח הקדש שכן יהי', שלא אמרה שדבר זה יהא מיד אחר החורבן, אלא שכאשר תתחיל הגאולה, תהי' בבת אחת.

אך לכא' אינה תשובה מספקת, ראשית מה קובע התחלה, ומה איחור יש בסוף הגאולה כלפי ההתחלה. ועוד מה טעם יש בבקשה זו, שהגאולה תהא בבת אחת, אפי' שלא תבא מהר. [ואולי יש בזה לינצל מחבלי משיח, וצ"ע]

ונראה לומר שלעתיד לבא בזמן התכלית, הטוב יהי' כה גדול, שכל דמיון של השנים של הגלות לעומת הגאולה, יהי' כאין ואפס כנגד הטובה, עד שיהא הדבר כמו שבאה הגאולה מהר. דהיינו, יתברר שכל שנות הגלות היו באמת כמו רגע.

משל למה הדבר דומה, לאדם שעובד כל חייו להשיג ממון, וכל יום מקבץ מעט מעט, והיינו גם מה שאסף במציאות לא הוה אלא מעט, ונראה לו שמשקיע זמן ארוך מאד להשיג מעט, ולפתע נעשה לו נס, והמעט שאסף הופך להיות הרבה, הרי כל השנים נדמין לו 'מעט' לעומת הממון הרב שהגיע לידו לבסוף.

אחר מים אחרונים קודם ברכת המזון

יש נוהגים לומר: הַנְּגִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִים מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל
בְּרִית הַמְּזוֹן, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב בַּתּוֹרָה וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָ
אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.

[ו] יסוד המנהג בדברי השל"ה (שער האותיות אות הקו"ף קעג), והוא שכתב שיאמר זאת אחר מים אחרונים. ולהלן בפתיחה לברכת הזימון יתבאר בעז"ה שורש הענין, ויראה שעכ"פ במקום שאין זימון יאמר זה.

